

Türkiye’de Gençlik ve Siyaset: El Kitapları Üzerinden Bir Değerlendirme (1960-1980)

Youth And Politics in Türkiye: An Assessment On Manuals (1960-1980)

Murat KAÇER^a

Özet

Türkiye’de 1960-1980 dönemi gençlerin başını çektiği şiddet eylemlerinin yoğun olduğu, gençlik ve siyaset ilişkisi açısından en önemli dönemlerden biridir. Bu çalışma gençlik ve siyaset ilişkisi bağlamında gençlerin o dönem sıklıkla okuduğu “el kitabı” mahiyetindeki eserler üzerinden bir okuma yapmayı amaçlamaktadır. Bu dönemde çatışan iki kutuptan olan sağ için Necdet Sevinç’in Ülkücüye Notlar, sol için Carlos Marighella’nın Şehir Gerillasının El Kitabı seçilmiştir. Söz konusu süreçte kitapların ve yazarların her iki kesim için önemi ve rolü gözetilerek yazarlarının ele aldığı temalar, dikkat çektikleri ve vurguladıkları hususlar, yazarların dili dikkate alınarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda iç ve dış düşman algısı, “savaş” ve mücadele teması, müesses nizam eleştirisi, diyalektik bir tarih anlayışı her iki kitapta ortak olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte birbiriyle çatışma halinde olan bu iki kutbun doğal olarak bu temalara yükledikleri anlam ve içerik değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Siyaset, 1960-1980, Ülkücüye Notlar, Şehir Gerillasının El Kitabı

Jel Kodları: Z19, B19

Başvuru: 27.06.2023

Kabul: 31.08.2023

Abstract

The period of 1960-1980 in Turkey is one of the most important periods in terms of youth-politics relations, in which violent acts led by young people are intense. This study aims to make a reading through the most popular "handbook" works that young people read in this period in the context of youth and politics. Necdet Sevinç's Notes to the Idealists (Ülkücüler) is chosen for the right, and Carlos Marighella's Minimanual of the Urban Guerrilla is chosen for the left, two political movements clashing during this period. Considering the importance and role of the books and authors for both groups, the themes that the authors discussed, the points they drew attention and emphasized, the language of the authors were evaluated using the descriptive analysis technique. Some of the results from the analyses include the following: the perception of internal and external enemies, the theme of "war" and struggle, criticism of the establishment, and a dialectical understanding of history. However, the meaning and content that these two movement, which are in conflict with each other, ascribe to these themes vary naturally.

Key Words: Youth, Politics, 1960-1980, Notes to the Idealists, Minimanual of the Urban Guerrilla.

Jel Codes: Z19, B19

^a Arş. Gör. Murat Kaçer, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, muratkacer@aybu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6076-3403>

GİRİŞ

Gençlik, belirli geçiş ritüellerine dayalı bir süreçtir. Geleneksel toplumlarda gençlik, sosyal-siyasal bir kategori olmayıp sadece çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden ve yaşa bağımlı olarak açıklanan bir aşama iken modern sanayi toplumuna geçiş ile birlikte tarihsel bir özne ve sosyal bir kategori olarak ortaya çıkmış, cinsiyet, meslek ya da politik eğilimlerine göre farklı disiplinlerce tanımlanmıştır.

Ulus devletlerin kurulduğu modernleşme sürecinde gençler ilgili sürecin hem nesnesi hem de öznesi olmak gibi iki yönlü bir sosyal kategori işlevi görmüştür. Geleceğin toplumunu simgelediğinden hareketle ulus devletler ve ideolojiler tarafından "terbiye edilme ve eğitime" muhatap oldukları için bu sürecin nesnesi olan gençler, ulus devletlerin oluşumu aşamasında kitleleri harekete geçiren önemli bir aktör olması hasebiyle de sürecin öznesidir.

Türkiye özelinde de modernleşme sürecinde benzer durum yaşanmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren başlayan gençlerin zihin, beden ve ruh olarak "terbiye" edilmesi hedefi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. "Devleti kurtarmak" misyonuyla bu süreçte eğitim programlarıyla, beden eğitimi merkezli faaliyetlerle yönetici kadronun "nesneleştirdiği" gençler, "devleti kurtarmak" için dış düşmana karşı cephede savaşarak, içerde ise "iç düşman" olarak algıladığı karşı(t) gruplarla giriştiği mücadele ve kavgaın aktörü olarak "politik" bir özne vasfı kazanmıştır.

Türkiye'de 1960-1980 dönemi gençlerin başını çektiği şiddet eylemlerinin yoğun olduğu, gençlik ve siyaset ilişkisi açısından en önemli dönemlerden biridir. Bu dönem birçok perspektiften incelenmiştir: siyasal katılım (Ozankaya, 1966), şiddet olayları (Kışlalı, 1974) toplumsal hareketler (Alper, 2019), öğrenci profili, hatıralar, tanıklıklar ve önemli kişilikler (Baykam, 1999a, 1999b; Karadeniz, 1969; Zileli, 2000), sağ-sol çatışmaları, askeri darbeler, 68 Kuşağı (Kürkçü, 2007; Landau, 1979; Mater, 2009)... Bu çalışma ise gençlik ve siyaset ilişkisi bağlamında gençlerin o dönemde sıklıkla okuduğu "el kitabı" mahiyetindeki eserler üzerinden bir okuma yapmayı amaçlamaktadır. Bu dönemde çatışan/savaşan iki kutuptan olan sağ için Necdet Sevinç'in Ülkücüye Notlar, sol için Carlos Marighella'nın Şehir Gerillasının El Kitabı seçilecektir. Söz konusu süreçte kitapların ve yazarların her iki kesim için önemi ve rolü gözetilerek yazarlarının ele aldığı temalar, dikkat ettikleri ve vurguladıkları hususlar, yazarların dili dikkate alınarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilecektir.

Bu çalışma toplam üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde gençlik kavramı ve bu kavramın tarihsel süreç içerisinde uğradığı değişim incelenecektir. İkinci bölümde Osmanlı'da ve Türkiye'de gençlik konusuna değinilecek ve Cumhuriyet döneminde 1923-1950 ve 1960-1980 arası gençlik hareketleri ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise 1960-1980 yılları arasında sağ kesimin sıklıkla okuduğu Ülkücüye Notlar kitabı; aynı dönemde sol kesimin özellikle illegal silahlı mücadele döneminde başucu kitaplarından olan Şehir Gerillasının El Kitabı adlı kitaplar detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

1. GENÇLİK KAVRAMI VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GENÇLİK

Gençlik, belirli geçiş ritüellerine dayalı bir süreçtir. Geleneksel toplumlarda gençlik, sosyal-siyasal bir kategori olmayıp sadece çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden ve yaşa bağımlı olarak açıklanan bir süreç iken modern sanayi toplumuna geçiş ile birlikte tarihsel bir özne ve sosyal bir kategori olarak ortaya çıkmış, cinsiyet, meslek ya da politik eğilimlerine göre farklı disiplinlerce tanımlanmıştır (Lüküslü, 2009: 19-20, Yavuz, 2019: 30).

Daha "dünyevi" ve çalışma hayatı üzerine kurulu sanayi toplumuna geçildiğinde, genç bireyler önem kazanmıştır. Çünkü Aydınlanma ideolojisinin de hâkim olduğu bu evrede gençler geleceğin yetişkinleri ve yurttaşlarıdır, onların değişimi toplumun değişimidir, gençler kafa, ruh ve beden olarak eğitildiğinde arzulan toplumsal değişim de gerçekleşmiş olur (Lüküslü, 2009: 20).

19. yüzyıla gelindiğinde gençlerin asıl olarak siyasal sahneye çıkışları gerçekleşir. Ulus devletlerin kurulduğu bu dönemde gençler sürecin hem nesnesidir hem de öznesidir. Nesnesidir; çünkü ulus devletler ve ideolojiler geleceğin toplumunu simgeleyen gençleri hedef alır, onları inşa etmeye ve eğitmeye çalışır. Öznesidir; çünkü eş, çocuk ve geçim kaygısından uzak olan gençler ulus devletlerin oluşumu aşamasında kitleleri harekete geçiren önemli bir aktördür. Aynı anda iki kritik işlevi gören (belki de bu bağlamda tek sosyal kategori olan) gençlere birbirlerinden farklı ideolojik sistemlerde önemli rol atfedilir. Hitler'in konuşmalarında "ölümsüz Almanya'nın geleceğini simgeleyen" gençler, Lenin konuşmalarında da geleceği, değişimi ve mücadeleyi simgelemektedir (Yavuz, 2019: 37; Lüküslü, 2009: 20-21).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, temelde gençleri ilgilendiren ve onları hedefleyen beden eğitimi merkezli faaliyetlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle Fransa, Almanya ve Danimarka gibi ülkelerde jimnastik derneklerinin kurulması askeri yenilgiler ve toprak kayıpları sonrasında ulusal bir başkaldırı ve intikam alma isteğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Lüküslü, 2009: 24).

20. yüzyıla gelindiğinde ise gençlik kesin bir aktör olarak siyaset sahnesindedir. Bu başlıca iki sebepten kaynaklanmaktadır. İlki, ulus devletlerin yükselişiyle ortaya çıkan meşruiyet krizinin rejimlere sadık vatandaşları gerektirmesidir. İkincisi, uluslararası sistemde güç mücadeleleri sonucu ortaya çıkan savaş tehlikesidir. Savaş tehlikesi, zihnen ya da ideolojik olarak vatani savunan gençlerin cepheye katılarak fiilen de savunması beklentisine yol açmıştır. Bu durum 20. yüzyılda tüm dünyada gençlerin örgütlenme çabasına da yansımıştır (Yavuz, 2019: 45-46).

2.TÜRKİYE’DE GENÇLİK

Sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri olarak Batı'nın gerisine düşen Osmanlı, bu çıkmazdan kurtulmak için modernleşme hareketine girişmiş, bu modernleşme hareketinin en temel dinamiklerinden biri de gençliğin zihin, beden ve ruh olarak "terbiye" edilmesi olmuştur (Lüküslü, 2009: 22). Bu süreçte eğitim reformlarıyla kurulan okullarda yetişen gençler aynı zamanda modernleşme akımının temel taşıyıcıları haline gelecek ve İmparatorluk'ta önemli bir muhalefet hareketi olan Jön Türkleri oluşturacaktır. Dolayısıyla Batı'daki sürecin bir benzeri olarak Türkiye özelinde de gençler modernleşme sürecinin hem nesnesi hem de öznesi olmuştur. Bu kurumlarda yetişen gençlerin temel misyonu askeri yenilgiler ve toprak kayıplarıyla eski gücünden eser kalmayan imparatorluğu kurtarmak ve onu eski ihtişamlı günlerine kavuşturmaktır. Aynı şekilde Batı'da beden eğitimi merkezli faaliyetlerin bir benzeri Osmanlı'da da ortaya çıkmış ve gençlik faaliyetlerinin bir parçası olmuştur. Bu faaliyetleri organize etmek için de Alman Albay von Hof İmparatorluğa davet edilmiştir. 1913 yılında kurulan "Türk Gücü Cemiyeti", sonraki dönemlerde kurulan Osmanlı Güç Dernekleri, askerlik çağı yaklaşmış, fakat daha askere alınmayan gençleri bir araya toplayarak onlara askeri eğitim verip, beden, ruhen ve zihnen terbiye etmeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet dönemindeki Gençlik ve Spor Bayramlarının temeli oluşturan ve Avrupa'daki jimnastik bayramlarından ilham alınan İdman Bayramları da bu dönemde düzenlenmiştir (Lüküslü, 2009: 22-26; Yavuz, 2019: 79-95).

2.1. 1923-1950 Arası Gençlik

1923 yılında yeni kurulan cumhuriyet, gelecek kuşakların hem fiziksel hem de zihinsel eğitimini en temel hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 yılı programında belirtilen milli talim ve terbiyenin esas ilkeleri bu iki hedefi açıkça ortaya koymaktadır. "*Maarif siyasetimizin temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimizde her gün nispeten daha fazla çocuk ve vatandaş çocuk okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.*" denilerek zihinsel eğitim; "*fikri olduğu gibi bedeni inkişafa da ehemmiyet vermek ve bilhassa seciyeyi milli derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir*" ifadesiyle de fiziksel eğitim hedeflenmektedir. Bu terbiye "*her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli ve vatanperver*" bir mahiyette olup, bu yeni devleti gençlere ve gelecek kuşaklara da benimsetecektir. "*Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Türkiye Devleti'ne hürmet etmek ve ettirmek hassas bir vazife olarak tenkin olunur*" ve "*vatan çocuklarını eyi vatandaş olarak yetiştirmek*" denilerek bu amaç açıkça ortaya konmuştur (Lüküslü, 2009: 29; Yavuz, 2019: 105).

Ayrıca okul sayısının az, okur-yazarlığın ve okullaşmanın oranın çok düşük olması da eğitim politikalarının öncelikli hale gelmesinin sebeplerinden birisidir. Bu eğitim politikaları evrensel ve ulusal iki temel üzerine inşa edilmiştir. Evrensel yönü, gelecek kuşaklara bilim ve akılcılık ilkeleri ışığında Batı standartlarında bir eğitim verilmesinin amaçlanmasıdır. Ulusal yönü yukarıda da ifade edildiği üzere bu gençlerin milli değer ve yargıları özümsemesi, Kemalist prensipler ekseninde hareket etmesinin hedeflenmesidir (Lüküslü, 2009: 28-29).

Cumhuriyet'in birinci kuşağı olarak adlandırılan 1923 ile 1950 yılları arasındaki dönemde gençlik hareketlerine bakıldığında, gençlerin siyasal katılımının dönemin tek partisi olan CHP ile sınırlı kaldığını görülmektedir. Esasen 18 yaşına gelmemiş gençlerin bile siyasi parti üyeliği mümkündür, ama bu ancak CHP içinde ve CHP içindedir. Parti tüzüğü "*henüz siyasi meşguliyet çağına gelmemiş olan bütün Türk gençlerini fırkanın tabii namzedi*" saymaktadır. Aynı parti programında sınıf temelli dernekler ve yapılar yasaklandığı gibi siyasi öğrenci dernekleri yasaklanmaktadır. Var olan öğrenci cemiyetlerin de mutlak surette siyasetle uğraşmalarının yasak olduğu, üniversite, fakülte ve enstitülerin yönergelerine uymak ve buna karşı gelmemekle yükümlü oldukları belirtilmektedir (Lüküslü, 2009: 40-41).

Atatürk'ün yaşadığı dönemi de kısmen yaşamış, Atatürk'ü herhangi bir resmî törende veya ziyarette uzaktan da olsa görmüş olmayı gurur ve gözyaşları içerisinde sonraki kuşaklara aktaran 1923-1950 kuşağı kendilerine verilen devleti koruma rolünü içselleştirmiştir. Öğrenci hareketleri yönünde bakıldığında bu kitlenin oldukça sınırlı ve küçük bir nüfusu kapsadığı görülmektedir. 1930'lara kadar ülkede tek bir üniversitenin (Darülfünun) olması, sonraki yıllarda açılan üniversitelerin de sınırlı sayıda olması nedeniyle yüksek öğrenim gören öğrenciler oldukça küçük bir azınlıktır. Gençlerin özellikle 1940'lara kadar tek parti politikalarıyla paralel hareket ettikleri, politikalara aktif katılım gösterdikleri gibi bu politikaları desteklediği görülmektedir. Bu durum yerli malı kullanma ve "*Vatandaş Türkçe Konuş!*" gibi kampanyalarda, Hatay'ın anavatanına katılması sürecindeki faaliyetlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde öğrencilerin indirimli taşınması için Tramway Şirketinin protesto edilmesi, Nazım Hikmet'in Resimli Ay dergisinde yazdığı "*putları yıkıyoruz*" başlıklı yazı dizisinin

protesto edilmesi, 1933 yılında Vagon-Li Şirketi'nin müdürünün Türkçe konuşan memuruna şirketin resmi dilinin Fransızca olduğunu bildirerek memuru cezalandırmasının protesto edilmesi, Sofya'daki bir Türk mezarlığının Bulgarlar tarafından tahrip edilmesi üzerine İstanbul'daki Bulgar mezarlığına ve konsoloslughuna çelenk konulması öğrenci eylemlerinden başlıcalarıdır. 1940'lı yıllara gelindiğinde üniversite öğrencilerinin siyasal fikirleri çeşitlenmiş olsa ve sol öğrenci hareketleri kendilerini göstermeye başlasa da hâkim çoğunluğun CHP hükümetinin politikalarına paralel olarak hareket ettikleri, dönemin konjonktürüne bağlı olarak "iç düşman" olarak görülen komünizm ve İslamcılık karşıtı hareketleri ve dış düşman SSCB ve Yunanistan'a karşı protesto gösterileri ile siyaset sahnesinde yer aldıkları görülmektedir (Lüküslü, 2009: 40-44; Yavuz, 2019: 213-220).

2.2. 1960-1980 Arası Gençlik

1960'lı yıllar gençlerin tüm dünyada siyaset sahnesine çıkışı ve siyasi sahnenin aktörü olmaları açısından oldukça önemli bir dönemdir. Küresel bir özellik taşıyan bu gençlik hareketleri ilk olarak ABD'de üniversitelerde başlamış ve 1968 yılında Fransa'daki olaylarla rejim yapıları ve toplumların özelliklerine göre farklı düzeyde gerçekleşerek tüm dünyaya yayılmıştır. Özellikle kapalı ve otoriter yapılarda bu gençlik hareketlerinin şiddet eylemlerine dönüştüğü görülmüştür. Türkiye'de bu süreçte gençlerin devlete karşı gelmeleri her ne kadar cumhuriyetin kuruluşundan itibaren rejimin bekçisi rolünü üstlendikleri düşünüldüğünde gençler açısından önemli bir değişimi ifade ediyor olsa da aslında bir tutarsızlık yoktur. Çünkü gençlerin, dönemin hükümetlerini gayrimeşru buldukları için başkaldırdıkları ve toplumu ve devleti kurtarma görevlerine sadık kaldıkları görülmektedir (Lüküslü, 2009: 49-50).

1960 ve 1970'lerde gençlerin, bilhassa üniversite öğrencilerinin önemli aktörlerinden biri olduğu siyaseten kutuplaşmış bir Türkiye vardır. 18-24 yaş arasındaki gençlerin sadece %1,5'inin üniversite eğitimi aldığı bu dönemde, üniversite öğrencilerinin ait olduğu kategori oldukça sınırlı ve küçük bir kategoridir. 1970'lerde yeni üniversitelerin kurulmasıyla birlikte yüksek öğretimde kitleselleşme yaşanmakla birlikte üniversite öğrencileri tüm genç nüfus içinde küçük bir azınlığı temsil etmeye devam etmiştir. Bu kategori içinde erkek üniversite öğrencilerinin sayısı kadın öğrenci sayısından oldukça fazladır. Kadın öğrenciler de daha üst sosyo-ekonomik gruplardan gelmektedir. Bunun yanı sıra kadın öğrencilerin, erkek öğrencilere oranla siyasetle daha az ilgilendikleri ve daha az milliyetçi tutumlara sahip olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin ait oldukları sosyal sınıflara bakıldığında, çoğunluğun memur, asker ve bürokrat çocukları oldukları görülmektedir (Lüküslü, 2009: 60-61).

1960-1980 arası dönem genel olarak değerlendirildiğinde üniversite öğrencilerinin siyasi tutumlarında özgürlükçü eğilimlerden çok, "otoriter" ve "elitist" eğilimlerin ağır bastığı, bu tutumun daha alt sosyo-ekonomik sınıflardan gelen öğrencilerle kıyaslandığında bürokrat, memur ve asker ailelerden gelen öğrencilerde daha yaygın olduğu görülmektedir. Ayrıca alt sınıflardan gelen öğrencilerin siyasal eylemlere, mitinglere ve politik tartışmalara daha çok ilgi gösterip katıldıkları görülmektedir (Lüküslü, 2009: 66).

1960-1980 arası dönemde gençlerin siyasi partilerle olan ilişkilerine bakıldığında, bu ilişkinin dalgalı bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. İdeolojik olarak yakın durdukları partilerin siyasal gelişmeler karşısında edilgen ve mütereddit bir tutum takındığı iddiasıyla zaman zaman bu partilere yabancılaştıkları gibi yeri geldiğinde bu partilerin gençlik organı olarak hareket eden öğrenci toplulukları da bulunmaktadır. Bununla birlikte özellikle bu dönemde gençlerin siyasallaşması ve toplumsallaşması siyasal partilerden ziyade siyasal dernek, örgütler ve yayınlar aracılığıyla olduğu söylenmelidir (Lüküslü, 2009: 80).

Bu dönemde sol ve sağ hareketlerin varlığından bahsedilebilir. Bu iki hareket içerisinde en dinamik, en heterojen ve en zengin literatüre sahip olan kesimin sol hareket olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan TİP gibi bir siyasal partinin gençlik örgütü benzeri yapılar varken, daha sonra partilerin, kurulu düzene karşı söylemlerinin gençlerin arzu ettiği nitelikte ve nicelikte olmaması, aksine yatıştırıcı hamlelerinin olmasından dolayı siyasal parti dışında farklı yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapıların da kendi ideolojik mücadelelerinin aktörleri, araçları, zamanı ve mekânı hakkında içine düşülen ihtilaflar nedeniyle çok sayıda bölünmeler yaşadığını söylemek mümkündür. Devrimci hareketin köylüler eliyle mi işçiler eliyle mi olacağı, silahlı mı silahsız mı, köyde mi kırdı mı, siyasal bir parti içinde mi dışında mı, askerin desteği olacak mı olmayacak mı, tüm bu tartışmalar ve fikir ayrılıkları ayrı siyasal örgütlenmelere dönüşmüştür. Öyle ki soldaki tüm bu bölünmelerin yoğunluğu ve sıklığı yer yer karikatürize edilmiştir. 2018 yılında vizyona giren bir komedi/aksiyon filminde (*Ölümlü Dünya*) geçen "sol zaten kendi içinde fraksiyonlara bölündüğü için bugün bu halde değil miyiz?" repliği filmin en sevilen sahnelerinden ve esprilerinden biri olmuştur. Yine "revizyonist, oportünist, goşist, sekte, komprador, lümpen, konformist, orta yolcu, karşı devrimci, faşist" gibi kelimeler örgüt içi tartışmalarda üyelerin birbirlerini itham etmek amacıyla kullandıkları sıfatlar ve nitelendirmeler olduğu kadar bu karikatürleşmenin de bir parçası olmuştur.

1960-1970 yılları arasında sol harekete bakıldığında öncelikle Yön dergisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin ön planda olduğu görülmektedir. 1960'lı yılların ortalarından itibaren buna Milli Demokratik Devrim hareketi de eklenmiştir. 1961-1967

tarihleri arasında yayımlanan Yön Dergisi, yazdığı Türkiye'nin Düzeni adlı kitabıyla dönemin en çok okunan ve referans verilen isimlerinden biri olan Doğan Avcıoğlu'nun çevresinde toplamıştır. İktidar ve devrim meselelerini sosyalizmden ziyade kalkınma sorunsalı bağlamında ele alan Avcıoğlu, Kemalist ideoloji ile sol düşünceyi harmanlaştırdığı, aydın, bürokrat ve askerlerin iş birliğiyle ortaya çıkacak bir devrim düşüncesine inanmıştır. Çünkü Yön çevresi Türkiye’de işçi sınıfının yeterli olgunluk ve güçte olmadığını, cephe öncüsünün yukarıda sayılan “zinde kuvvetler” olması gerektiğini düşünmüştür. Bu düşünce aynı zamanda devrimci askeri bir darbeyi mümkün kılacağı için öğrenci hareketlerinin şiddete evrilmesini olumlayan bir bakış açısına sahiptir (Landau, 1979: 74; Lüküslü, 2009: 81; Ersan, 2014: 22-23; Bora, 2016: 608-612; Yurtsever, 2016: 45). Ankara Üniversitesi öğrencileriyle yapılan bir araştırma sonucunda en sevilen dergi olarak açıklanan Yön, sadece bir dergi ve yayın hareketi olarak kalmamış, Çalışanlar Partisi ve Sosyalist Kültür Derneği gibi çeşitli örgütlenme çabaları içine de girmiştir (Ozankaya, 1966: 35; Landau, 1979: 74; Yurtsever, 2016: 49).

Yön dergisi dışında sol hareketin kümelendiği yerlerden birisi de Türkiye İşçi Partisi’dir (TİP). TİP, 13 Şubat 1961 tarihinde işçi sendikasına üye on iki sendikacı tarafından kurulmuş, 1964'teki kongrede Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Sadun Aren gibi dönemin önemli aydınlarının partiyeye katılması ile farklı ve dinamik bir kimlik kazanmıştır (Landau; 1979: 177; Lüküslü, 2009: 82; Ersan, 2014: 19; Bora, 2016: 615; Yurtsever, 2016: 60-61). TİP bu süreçte oldukça çeşitli ve renkli ideolojilere de kaynaklık etmiştir. “Barış içinde yan yana yaşama”, “barışçıl geçiş”, “kapitalist olmayan kalkınma yolu”, “sosyalizmle kapitalizmin bir noktada birleşeceği ya da buluşacağı konverjans teorisi”, “ihtilalci olmayan barışçı sosyalizm” ve “kapitalist olmayan-kalkınmacı sosyalizm” “Asya Tipi Üretim Tarzı”, “Doğucu-İslamcı Halk Cephesi”, “Türkiye’ye özgü sosyalizm”, “güler yüzlü sosyalizm” gibi tezler ve görüşler bu dönemde TİP içinde kendine yer bulabilmiştir. Bununla birlikte özellikle 1965 seçimlerinde elde edilen başarı ve meclis deneyimi partiyi daha popülist ve parlamentarist bir çizgiye de çekmiştir (Yurtsever, 2016: 63-65).

1960’ların ortalarında Türkiye İşçi Partisi (TİP) içinde “Milli Demokratik Devrim–Sosyalist Devrim” (MDD-SD) tartışması da yukarıda sayılan farklı ve çeşitli ideolojik kaynaklardan beslenmenin bir sonucudur. Türkiye’nin burjuva demokratik devrimini tamamlayamamış, yarı sömürge ve yarı feodal nitelikte bir ülke olduğunu, bu nedenle ilk ve tek aşamada bir sosyalist devrimin gerçekleştirileceğini savunan MDD kanadı, iki aşamalı bir geçiş/devrim sürecini öngörmüştür. İlk önce emperyalizmin tahakkümünden ve yarı feodal üretim ilişkilerinden kurtulup demokratik devrim gerçekleştirilecek, daha sonra da sosyalizm aşamasına geçilecektir. MDD’nin bu tezini “milliyetçi bir sapma” olarak değerlendiren ve “Sosyalist Türkiye” tezini ileri süren TİP’in yönetici kadrosu ise Türkiye’deki emperyalizm tahakkümünü kabul etmekle birlikte, kapitalist üretim ilişkilerinin mevcut ve işler olduğu, bu nedenle tek aşamada sosyalist devrimin gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır (Lüküslü, 2009: 82; Yurtsever, 2016: 68-70).

Bu dönemde gençler TİP tarafından örgütlenen Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) etrafında aktif bir şekilde hareket etmiştir. Özellikle 1968 yılında üniversite boykotları, üniversite işgalleri ile öğrencileri sistem içerisinde daha barışçıl ve daha sakin olmaya ve şiddet kullanmamaya çağıran, “provokasyon olur, faşizm gelir” gerekçeleriyle bu tarz eylemlere karşı çıkan TİP ile öğrenciler arasında mesafe oluşmaya başlamıştır (Lüküslü, 2009: 83; Yurtsever, 2016: 72). TİP ile öğrenciler arasında yaşanan bu gerilim ile birlikte gençler TİP’ten ayrılır ve silahlı mücadelenin meşruluk kazanacağı bir dönem başlar. Sol kesimde özellikle “gerilla savaşı” düzeyinde gerçekleşen şiddete yönelim üç nedene bağlanmaktadır. İlk özellikle sol literatürde ve dönemin militanları tarafından dile getirilen, ABD tarafından desteklenen sağcı grupların solu şiddet olaylarına mecbur bırakan saldırıları iddiası, ikincisi, parlamentarizm ile sosyalizmin gerçekleştirilemeyeceği düşüncesi ve son olarak Üçüncü Dünya ülkelerinde devrim stratejilerine ilişkin ulusal ve uluslararası tartışmalar (Kürkçü, 2007: 503; Alper, 2019: 412). TİP’ten ayrılan gençler daha sonra farklı gruplara da bölünecek olan Dev-Genç bünyesinde toplanır. Dev-Genç’ten karizmatik liderler etrafında farklı örgütlenmeler çıkmaya başlar. Deniz Gezmiş Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nu (THKO), Mahir Çayan, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi’ni (THKP-C) ve İbrahim Kaypakkaya Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML) kurmuştur (Lüküslü, 2009: 83; Ersan, 2014: 19; Bora, 2016: 657; Yurtsever, 2016: 72). Gençlerin silahlı mücadeleyi meşru bir araç olarak gördüğü ortamda şiddet eylemleri de artmıştır. Filistin’deki FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) ve Güney Amerika’daki Che Guevera önderliğindeki bağımsızlık hareketleri ile Çin’de Mao tarafından başlatılan kültür devriminden esinlenen Türkiye’deki solcu gençlerden bazıları Suriye ve Ürdün’de bulunan El-Fetih kamplarında komando ve sabotaj eğitimi görmüştür. Artan şiddet eylemleriyle birlikte asker demokratik sisteme müdahale etmiş ve 1971 askeri muhtırasıyla birlikte dönemin sol aydınları ve solcu gençleri hapse atılmıştır. 1960’lı yılların sol kesimin karizmatik öğrenci liderlerinden İbrahim Kaypakkaya hapisanede ölmüş, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan idam edilmiş, Mahir Çayan ve örgütü de operasyon sonucu öldürülmüşlerdir (Lüküslü, 2009: 84; Ersan, 2014: 20; Bora, 2016: 663; Yurtsever, 2016: 104; Bozkurt, 2017: 69).

1970-1980 arasında dönemde sol kesimdeki gençlik hareketlerine bakıldığında, sol mücadelede çok daha önce başlayan fikir ayrılıklarının yanı sıra 1970’li yılların başında artık hayatta olmayan karizmatik öğrenci liderlerinin görüşlerinin de farklı yorumlanmasıyla sol hareketin bir kez daha farklı fraksiyonlara bölündüğü görülmektedir. Deniz Gezmiş’in THKO’sundan TDKP ve TKEP; Mahir Çayan’ın THKP-C’sinden Devrimci Yol, Kurtuluş, Devrimci Sol, Eylem Birliği, Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) gibi dar silahlı eylem grupları, İbrahim Kaypakkaya’nın TKP/ML’sinden TKP(ML)

(Partizan) ve TKP(ML) Hareketi (Halkın Birliği, 1980 sonrası Marksist-Leninist Komünist Parti-MLKP) grupları ortaya çıkmıştır (Lüküslü, 2009: 85, Ersan, 2014: 21; Bora, 2016: 666-680).

Soldaki bölünmeyle birlikte 1970'li yılların ortalarından itibaren özellikle 1975-1978 yılları arasındaki koalisyon ortaklığıyla milliyetçi/ülkücü hareket oldukça güçlenmiştir. Milliyetçi/ülkücü hareket Dokuz Işık ilkeleri ve Alpaslan Türkeş önderliğinde dönemin bölünmüş solunun aksine homojen bir portre çizmiştir. 27 Mayıs Darbesi'nde aktif rol alan ve darbe bildirisini radyoda okuyan Türkeş, Milli Birlik Komitesi içindeki görüş ayrılığı sonucu 1960 yılında gönderildiği yurtdışından 1963 yılında ülkeye dönmüş, 1965 yılında arkadaşlarıyla birlikte Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne (CKMP) girerek fiilen siyasi hayata atılmıştır. Aynı yıl bu partinin genel başkanı olan Türkeş 1969 yılında yapılan olağanüstü kongreyle partinin adını Milliyetçi Hareket Partisi, adalet terazisi şeklindeki amblemini ise üç hilâl olarak değiştirmiştir (Bora ve Can, 2000: 52-53; Bora, 2016: 305).

Bu hareket komünizm, bölgecilik ve mezhepçilik tehlikelerini işleyerek baskın ve katı bir anti-komünist bir tutum benimsemiştir. Başlarda seküler bir milliyetçilik ve katı bir laik anlayışıyla hareket eden Türkeş'li CKMP/MHP, 1960'ların sonlarına doğru bu tutumunu değiştirmiş, İslamiyet'i "*Türk tarihinin ayrılmaz bir unsuru*" olarak tanımlamaya başlamıştır. Özellikle 1969'da Türkeş'in, meşhur "*biz Tanrı dağı kadar Türk; Hira dağı kadar Müslümanız. Her iki felsefe bizim şiarımızdır*" sözü, milliyetçi basında sıkça dile getirilecek olan "*Türklük bedenimiz İslamiyet Ruhumuzdur*" ve "*İslam'ın bayrağı kanlarımızla yükseliyor*" benzeri sloganlar bu anlayışın cisimlenmiş halidir. Bu tutum değişiminin sebebi anti-komünizm ortak paydasında buluştuğuları Müslümanları da partiye katma, böylece büyüme ve kitleselleşme arzusudur (Bora ve Can, 2000: 54, Bora, 2016: 315).

1970'li yıllarda sağcı gençler de MHP'nin gençlik örgütü olarak hareket eden Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı bünyesinde toplanmıştır. Ülkü Ocakları, Türkeş'in CKMP genel başkanı olduğu dönemde onun desteğiyle genel başkan yardımcısı Dündar Taşer tarafından 1968 yılında kurulmuştur. 1960'ların ortalarına kadar Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri (TKMD) bünyesinde anti-komünist propaganda ve eylem faaliyetlerini yürütenler Ülkü Ocakları'nda toplanmaya başlamıştır. (Bora ve Can, 2000: 57; Bora, 2016: 298).

Tabanının köy ve taşra kökenli gençlerin oluşturduğu, anti-komünist söylemin gittikçe pekiştiği Ülkü Ocakları 1968 yaz aylarında kurulmaya başlanan "komando kamplarıyla" gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle sol çevreler tarafından bu kamplarda paramiliter eğitimler verildiği, milis kadrolar yetiştirildiği, kampların komünizmle mücadele amacıyla ABD tarafından finanse edildiği dile getirilmiştir. Buna karşın, Türkeş "*gençlik kolları, çeşitli sportif ve kültürel faaliyette bulunuyorlar. Bu arada, kendilerine judo da öğretiliyor*" diyerek bu iddiaları yalanlamış, milliyetçi çevreler de bu kampların kendi tabanları tarafından dayanışma çerçevesinde finanse edildiğini iddia etmiştir (Bora ve Can, 2000: 58; Bozkurt, 2017: 72-73).

Ülkü Ocakları böylece "devlete sahip çıkma" saikiyle en sıkı örgütlü, en disiplinli, en homojen anti-komünist gençlik hareketi olarak sağ-sol çatışmasının parçası haline gelmiştir (Bora ve Can, 2000: 59). 1974 yılında çıkarılan af yasasıyla özellikle sol kesimden gençlerin hapisten çıkması Türkiye'de sağ (ülkücü)-sol çatışmalarını farklı bir boyuta taşımıştır (Lüküslü, 2009: 85). Türkiye, bir tarafta radikal sol, diğer tarafta MHP ve milliyetçi hareketin temsil ettiği aşırı sağ ile kutuplaşma sürecine girmiş, toplum, idare (kamu), iş dünyası, fabrikalar, üniversiteler ve liseler olmak üzere her düzeyde siyasallaşmıştır. 1977'te siyasal şiddet olayları nedeniyle meydana gelen 230 ölüm, 1979 ve 1980 yıllarında 1200 ile 1500'e çıkmış ve bu olaylar 12 Eylül 1980 darbesi öncesi günde yaklaşık 20 kişinin ölümüne yol açacak kadar şiddetlenmiştir (Lüküslü, 2009: 85; Zürcher, 2000: 383). Bu şiddet olayları da 12 Eylül 1980 askeri darbesinin gerekçesi haline gelmiştir.

3. GENÇLİK EL KİTAPLARI (1960-1980)

1960-1980 yılları arasında sol ve sağ kesiminin en çok okuduğu, bir bakıma "başucu kitabı", "el kitabı" niteliğinde olan iki çalışma betimsel analiz tekniği ile değerlendirilecektir. Bu kitaplar sağ için Necdet Sevinç'in Ülkücüye Notlar, sol için Carlos Marighella'nın Şehir Gerillasının El Kitabı'dır. Bu iki kitap nasıl seçilmiş, söz konusu dönemde en çok okunan kitaplar olduğu neye dayandırılmaktadır?

1974 yılında Ayyıldız Matbaası'ndan çıkan ve Necdet Sevinç'in yazdığı Ülkücüye Notlar üç nedenden dolayı seçilmiştir. Öncelikle 1970-1980 yılları arasında milliyetçi-ülkücü kesim içerisinde çok okunan bir kitaptır. Bu harekette yer alan kişilerin "*benim gençliğim beş yıl, 1975 yılına kadar milliyetçi gençlerin içinde geçti. "Dokuz Işık", "Ülkücüye Notlar" kitaplarını okuyor, ezberliyordum*" (Bolat, 2016), "*1974 yılında yayınladığımda asker ocağında alıp, satırlarının altını çizerek okuduğum, okumak değil adeta ezberlediğim Ülkücüye Notlar....*" (Selçuk, 2011), "*.... Ülkücüye Notlar adlı kitaplarını başucumuzdan ayırmazdık*" (Demirağ, 2011) ifadeleri bu açıdan şahit gösterilebilir.

İkinci olarak Necdet Sevinç bu camia içinde oldukça önemli bir profildir. “*Bizim kuşaktaki ülkücülerin tamamı onu tanır, sever, okur, ona inanır ve çok güvenirdi. 67 ilin İstanbul, Ankara ve Genel Merkezle irtibatını o sağlardı. Ülkücü Teşkilatların gözü kulağı ondaydı. Verdiği mesajlar liderin talimatları olarak algılanır ve uygulanırdı. Ülke meselelerini takip eder çok akıllı, isabetli analizler yapardı*” (Amil, 2011).

Son olarak kitap yayımlandığı dönemde oldukça ses getirmiştir. TBMM gündemine taşınıp meclis kürsüsünde milletvekilleri, hatta MHP’nin koalisyon ortağı olduğu I. Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde ana muhalefet partisi CHP’nin başkanı Bülent Ecevit tarafından “*ülkücü gençlere ders kitabı gibi okutulan bir kitap*” denilerek kitaptan parçalar okunarak Mecliste eleştirilmiş (MMTD, C. 15, D. 4, T. 3, B. 57, 108-110), bu kitap nedeniyle soru önermeleri¹ verilmiş, köşe yazarları, gazete manşetlerinde yer edinmiştir. Hatta sol kesimin düzenlediği Tandoğan Mitinginin ana temasının Necdet Sevinç ve “Ülküçüye Notlar” kitabı olduğu ifade edilmektedir (Amil, 2011).

Şehir Gerillasının El Kitabı ise Türkiye’de ilk kez Ant yayıncıları tarafından kapağında üç kurşun deliği tasarımıyla 1970 yılında yayımlanmıştır. Latin Amerika devrimci hareketinin en önemli önderlerinden biri olan Carlos Marighella tarafından yazılan kitap, kapağının sakıncalı bulunması nedeniyle yasaklı kitaplar listesine de girmiştir. Dünyada sol hareket tarafından hem eylemleri hem de fikirleri nedeniyle oldukça önemsenen Marighella’ya, aynı zamanda Şehir Gerillasının El Kitabı nedeniyle de terör, küresel terör, şehir savaşları, terör stratejileri, terörle mücadele yöntemleri gibi güvenlik çalışmaları ve terörizm literatüründe de sıkça referans verilmektedir (Acar, 2020; Karağaç, 2019; Merari, 1993; Harmon, 2001). Şehir ve kır gerilla mücadelesi verenler için “kutsal” bir kitap rolü oynayan bu kitap, örgüt stratejilerini öğrenip onlarla etkin mücadele etmek için bu mücadelenin yöneldiği ve yıkmaya çalıştığı düzenin de ilgi alanına girmektedir. Mário Magalhães’in Marighella - O Guerrilheiro que Incendiou o Mundo (Marighella – Dünyayı Ateşe Veren Gerilla) adlı biyografik çalışmasından uyarlanan Marighella isimli film de 2019 yılında gösterime girmiş ve Brezilya’da en çok izlenen filmlerden biri olmuştur. Türkiye’de 1970’lerin başından itibaren Şehir Gerillasının El Kitabı solcu gençlerin “el kitaplarından” biri haline gelmiş ve özellikle silahlı mücadeleyi meşrulaştıran örgüt ve militanların en önemli dayanaklarından biri olmuştur. Dönemi inceleyen çalışmaların (STMA, 1988: 2137; Alper, 2019: 178) yanı sıra dönemin aktivistlerin tanıklığı da bunu kanıtlamaktadır. Dönemin solcu aktivistlerinden Aydın Çubukçu bir röportajında “*Carlos Marighella adlı Brezilyalı bir devrimcinin yazdığı Şehir Gerillası adlı teorik kitap çok okunuyordu. Gerçekten çok etkili oldu Marighella’nın kitabı ve şehir gerillası birdenbire kir gerillasından daha cazip göründü kimi çevrelere. Mesela Mahir’in “yanlışları olmakla beraber” çok önemli bir kaynak olduğunu söylediğini biliyorum*” beyanı bu anlamda önemlidir. (<https://birartibir.org/nehir-gol-ve-post-korona-ihmalleri/>)

Bu kitapların seçilmesi, bu dönemi bu kitaplarla sınırlandırmak, bu kitaplara hapsedmek anlamına gelmemelidir. 1960-1980 döneminde, ama özellikle 1970-1980 arasında seçilen bu kitaplar kadar, belki onlardan daha fazla okunan kitaplar da olmuştur. Sol kesimde Doğan Avcıoğlu’nun Türkiye’nin Düzeni, Server Tanilli’nin Uygurluk Tarihi kitapları (Aytürk ve Bora, 2020: 316); sağ kesimde Kurt Karaca’nın (Prof. Dr. Fikret Eren) Milliyetçi Türkiye’si ile Galip Erdem, Erol Güngör, Osman Turan ve Ahmet Arvası’nın kitapları (Varol, 2019) da oldukça popüler ve çok okunan eserlerdir. Yalnız bu kitaplar akademik ve/ya entelektüel ağırlıkları olan “derinlikli” kitaplardır. Bu çalışmada tercih edilen kitaplar ise daha dinamik, aksiyoner ve “el kitabı” niteliğini haiz, mensuplarını duygusal, düşünsel ve eylemsel düzeyde motive, mobilize ve manipüle eden², ilgili dönemde tartışmalara yol açan kitaplardır.

3.1. Ülküçüye Notlar

Ülküçüye Notlar kitabında Sevinç (2017: 41) “şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir” (Marx & Engels, 2018: 52) görüşüne karşı, “Yahudi Marx’ın” aksine dünya tarihini emekle sermaye arasında değil, “*milletler arasındaki bitmeyen ve bitmeyecek olan boğuşmalar oluşturmakta, her millet bir başka milleti hakimiyeti altına alma için yeni atılımlara hazırlanmaktadır*” demektedir.

Sevinç (2017: 42-45) dünya tarihindeki önemli Türk devletlerinin kurucularından veya liderlerinden bahsederken “*büyük ecdadım Mete*”, “*Hun kumandalarından büyük ecdadım Uldin*”, “*büyük ecdadım Atilla*”, “*büyük ecdadım Osmanoğulları, İran’da büyük ecdadım Safeviler, Hindistan’da büyük ecdadım Timuroğulları, Türkistan’da büyük ecdadım Şeybaniler*”

¹ Adana Milletvekili Emin Bilen Tümer’in Milli Eğitim Bakanlığı tarafından cevaplanmak üzere Meclis’e verdiği yazılı sora Önergesi “... ülküçüye notlar gibi çağ dışı kitapların öğretmenler eliyle öğrencilere satılmasını tasvip ediyor musunuz? https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c026/b083/mm__040260830520.pdf

² Bu dönemde milliyetçi/ülkücü hareket içinde yer alan Hanefi Bostan Ülküçüye Notlar’ın yazarı Necdet Sevinç için “Necdet Sevinç’in de bizim hareketin diri tutulmasında da önemli katkıları var yani bunu kimse inkar edemez. Belki derinlikli yazılar değildi ama diri olmasını sağlayan önemli yazarlardan birisi” ifadesini kullanmıştır (Varol, 2019: 85).

ifadesini kullandığı görülür. Geçmiş sahiplenirken mezhepsel farklılıkları (Şii Safeviler) göz ardı eden Sevinç, “*eski bir Türk kavmi olduğu halde Müslüman olmadığı için Slavlaşan Bulgaristan’a*” bir dış düşman olarak dikkat çekmektedir (2017: 47).

Sevinç (2017: 42-46) Türklerin tarih sahnesine çıkışını, bilinen Türk devletlerini ve yaptıkları savaşları kronolojik olarak anlatıp cumhuriyetin kuruluşuna gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin bir süper devlet haline getirilmesinin şart olduğunu ve bunun da inanmak ve inanılan şeyi gerçekleştirmek için çalışmak ile mümkün olacağını belirtmektedir.

Yazar, bir dönem birçok ders kitaplarında da genişçe yer bulan Türkiye’nin dört tarafının düşmanla çevrili olduğu, kendisinden başka dostunun olmadığı, tehdit ve tehlike altında bir ülke olduğu şeklindeki dış düşman algısına benzer şekilde Türkiye’nin dış tehlikelerini saydıktan sonra Türkiye’nin hem Akdeniz hem Ortadoğu ülkesi olması hasebiyle önemli jeopolitik konumda olduğunu, yine sahip olduğu stratejik hammaddeyle de emperyalizmin dikkatini üzerine çektiğini belirtmektedir (Sevinç, 2017: 49-50).

Yazar Yunanistan, Irak, Suriye ve İsrail gibi dış düşmanların yanı sıra “*milliyetçi hareket, aleyhine yayın yapan Rus radyosunu, Amerikan, İngiliz, Yunan basınının yayınlarını ve onların Türkiye’deki işbirlikçi gazetelerinin hücumlarını dikkatli analize tabi tutmalıdır*” diyerek bir iç düşman algısına da yer vermektedir (Sevinç, 2017: 51).

Yazar mevcut halde ülkenin kötü yönetildiğini, “*yurtiçinde haksızlık, adaletsizlik, fakirlik, rüşvet, iltimas, yokluk, istismar, cehalet, iç ve dış sömürü alıp yürümüştür*” diyerek genel gidişattan memnuniyetsizliğini dile getirmekte, milliyetçi hareketin de Türkiye’nin içinde bulunduğu bu kötü koşulları kabul ettiğini ve “*dünya haritasında pul gibi görünen işte bu Türkiye’yi Turan etmek iddiasını güttüğünü*” söylemektedir (Sevinç, 2017: 54).

Görüldüğü üzere var olan düzenden memnuniyet eleştirisi iki eksen üzerinden gittiği görülür. İlk sol kesim ile paylaştıkları kapitalist-emperyalist düzen eleştirisidir. Kurt Karaca’nın yazdığı Milliyetçi Toplumcu Düzen Kitabı’nın bu tutumun ideolojik/zihni temellerine katkı sağlayarak, milliyetçi/ülkücü kesimin de sosyal olaylara ve iktisadi eşitsizliğe sosyalistler kadar duyarlı olduklarını ortaya koyma iddiasındadır (Erken, 2014: 142). İkinci eleştiri ekseni kötü yönetim, kötü idareciler, sosyo-ekonomik ve kültürel aksaklıklar gibi ideolojik atıflardan soyut eleştirilerdir. Ülkücü çevrelerde özellikle 1975-1979 yılları arasında “*yaşasın devlet, yıkılsın düzen*” sloganı da (Bora, 2016: 311) bu temelde olup, devletin onlar için kutsal ve tartışmasız olduğunu; ama devleti yöneten kadronun, onların ortaya koyduğu politikaların yanlış ve tutarsız olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye’nin Turan olma hedefini bir ülkü³ olarak tanımlayan Sevinç (2017: 54) “*Alpaslan Türkeş’in “bu ülkü bir gökdelen ise her gelen iktidar bu gökdelenin bir tuğlasını koyarak Turan’ı inşa edecektir”* ifadesini alıntılanmaktadır.

Sevinç (2017: 54) kitabı yazma amacının “genç Türk milliyetçilerinin bazı sorunlarını çözmeye çalışmak” olarak açıklamaktadır. Sevinç, hümanizm, masonluk, kozmopolitizm gibi “*sefil fikir akımlarının*” komünizm, kapitalizm, sosyalizm gibi “*saçma bir fikir özgürlüğü adına*” hoş görülen, bazen de kanunlarca teminat alınan “*yüzde yüz ithal malı*” düzenlerin uygulanmasına uygun bir ortam hazırladığını belirtmektedir. Türk milliyetçiliğinin bu fikir akımları ve düzenlerin en tavizkar haliyle bile uzlaşamayacağını, “*bu konuda milliyetçilik demek uzlaşmazlık demek*” ifadesiyle ortaya koymaktadır. Sosyal adaletin gerçekleşmesini, iktisadi istikrarı, harp sanayinin kurulması veya eğitim düzeninin millileştirilmesini bu fikir akımları ve düzenlerle ilişkilendiren Sevinç, milliyetçi mücadelenin hedefinin bunlarla ilgilenmek olmadığını dile getirmektedir (Sevinç, 2017: 54).

“*Başkentten kasaba ve bucaklara kadar*” Türkiye’deki devlet mekanizmasının ve devlet adamlarının kapitalizm, sosyalizm ve komünizmle ciddi ve esaslı bir sorunun olmadığını, bu nedenle de milliyetçi kadroların hükümetlere sunacağı tekliflerin itibar görmeyeceğini iddia eden Sevinç (2017: 56) milliyetçiliğin esas hedefinin siyasi iktidarı geçirmek olduğunu, “*çünkü iktidar fethedilmeden milli devlet kurulmayacak, bu devlet kurulmadığı sürece de yıkılışın önüne geçilemeyeceğini*” düşünmektedir. Bu anlayış “*yukarıdan aşağıya*” bir toplumsal değişim ve dönüşümü öngörmesiyle tepeden inme bir otoriterlik düşüncesini beraberinde getirmektedir.

Sevinç (2017: 56-58) milliyetçi mücadelenin zafere ulaşması için teşkilat, propaganda, doktrin ve inanç kriterlerini sıralamaktadır. Teşkilat yani milliyetçi hareket, “*müessesese ve ilkeleriyle Türk milletini kesin olarak imhaya hazırlanan Batı kapitalizmi veya Doğu Marksizmi sultasını devirmek ve milli devleti kurmak için kurulmuştur*”. Bu teşkilat “*sadece yurtiçindeki işbirlikçilerle değil, plan ve iddiaları olan devletlerle de mücadele*” ederek, “*düşmanı*” aptal yerine koymayacak, milliyetçi inancına uygun hareket edecek, milli olmayan düzene karşı pasif direniş içinde bulunan kitleyi bilinçlendirecek,

³ Milliyetçi harekette geniş yer bulan ve nihayetinde “Ülkü Ocakları”, “ülkücü” şeklinde kurumsallaşan ve resmileşen ülkü kelimesinin anlamıyla ilgili Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın görüşlerini aktarmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Yazır (2020: 397) “insanın kendi gönülünden geçirdiği, saplanıp kaldığı ve durmadan arkasından koştuğu düşünce, kuruntu ve hayal” olarak tanımladığı ideal kelimesinin Türkçe’ye mefkure olarak çevrildiğini, Türkiye’de mefkure kelimesi için ülkü kelimesinin de kullanıldığını, ama Divânu Lugâti’t-Türk’te ülkünün feyman olarak tanımlandığını, feymanın da “şart, ahit, misak anlamına gelen” Farsça peyman kelimesinden geldiğini, bu nedenle mefkure, ideal için ülkü kullanımının uygun olmadığını söylemektedir.

hem milliyetçi ideolojinin propagandasını yapacak hem de “düşmanın” propagandasını da geçersiz hale getirecektir (Sevinç, 2017: 58).

Sevinç’in bahsettiği teşkilat lider merkezli olup demokrasi anlayışını benimsemeyen, teşkilat içi demokrasiyi de göz ardı eden katı bir disipline sahiptir.

“Teşkilatta demokrasi yok, merkezi otorite ve o merkezi otoriteye mutlak itaat vardır. Lider ne diyorsa, ne istiyorsa, o olur. Lider ne yapıyorsa doğru olan odur. Her teşkilat mensubu, milletine ve liderine karşı sorumlu olduğunu bir an dahi aklından çıkarmamalı, lider ve ideolojisine ters düşmemelidir. Bu dava topyekûn Türk milletini davası olduğu için ferdîyetçilik yok, milliyetçilik vardır” (Sevinç, 2017: 59).

Sevinç’in dile getirdiği bu lidere sadakat pratikte “pragmatik bir hüküm” halini almış, Türkeş’in yardımcılarında Dündar Taşer’in “onun (Türkeş’in) yanlışı benim doğrudan daha doğrudur” (Bora, 2016: 306) ifadesinde görüldüğü üzere gündelik siyasette ve söylemde de vücut bulmuştur.

Sevinç (2017: 63) milliyetçi teşkilatlarda her üyenin teklifi üzerinde durmanın, bunları oylamaya sunup komisyonlara havale etmenin, idare heyetleri toplantılarında alınacak kararları beklemenin “burjuva tipi, işe yaramaz ve göstermelik” örgütlere mahsus olduğunu belirterek teşkilat içi danışma ve demokrasi mekanizmasını reddetmekte, merkezi otoriteye münakaşasız teslimiyet ve muhakemesiz bağlılığı savunmaktadır.

Teşkilat için de katı, sert, tavizsiz disiplin ve kuralların önemini vurgulayan Sevinç (2017: 60-61) teşkilatı bir orduya, “yalnız Anadolu Türklüğünü değil, yeryüzündeki bütün Türkleri kurtarmak gibi bir soylu ülküye gönül veren Türk milliyetçilerini” bir askere, yürütülen mücadeleyi de cephede yürütülen mücadeleye benzetmektedir. Sevinç (2017: 61-65) disiplini “bir Türk milliyetçisinin bütün hayatını ideolojisinin emrine vermesi, şahsı, ailesi, akrabası, arkadaşı ve hatta aşkı ile ilgili düşüncelere galip gelerek ferdi kendisini milletine feda etmesi” olarak tanımlamakta ve bunu da bir zafer şartı olarak görmektedir.

Gençlik teşkilatındaki askeri disiplin anlayışını CKMP/MHP içinde ilk dönemlerde Türkeş’e “albayım” denilmesi, üyelerin de birbirlerine “onbaşım” veya “yüzbaşım” diye hitap etmeleriyle (Erken, 2014: 138) birlikte değerlendirmek anlamlıdır.

Teşkilatın, halkla ilişki kurmasını, buldukları yerdeki gazetelere sızmasını, gazetecilerle dostluk kurmasını, konferanslar düzenlenmesini, karşıt yabancı ideolojilerden olan kişilerin katılacağı halka açık tartışma programlarının düzenlenmesini isteyen Sevinç (2017: 69-72) ülkücülerin işyerlerine, okullarına veya fabrikalarına kendi yayın organlarını götürmelerini, buradaki kişilerden taraftar veya en azından sempatican toplamalarını tavsiye etmektedir. Okulların, fabrikaların, sendikaların ve diğer çeşitli kuruluşların komünist kontrolünden kurtulmasının milliyetçi mücadelenin ilk hedefi olduğunu belirten Sevinç, teşkilat mensuplarının öncelikle bu yapılarla sızmalarını, bunu yapamıyorsa o teşkilatın karşısına aynı konuda kendi teşkilatlarıyla çıkmalarını önermektedir. 1980 öncesi polis teşkilatları dahil aynı iş ve meslek kollarında karşılıklı ve birbirlerine rakip olarak kurulan sol ve sağ sendika ve dernekler (milliyetçi ülkücü polislerin "POL-BİR'i", solcu polislerin "POL-DER'i", sağcı memurların ÜLKÜM-BİR'i, solcu memurların TÜR-DER'i, sağcı öğretmenlerin ÜLKÜ-BİR'i, solcu öğretmenlerin TÖB-DER'i, sağcı işçilerin MİSK'i, solcu işçilerin DİSK'i vs.) bu açıdan değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir.

Zafere ulaşmak için teşkilat ve bununla ilişkili olarak disiplin ve kurallardan bahseden Sevinç, ikinci olarak propagandanın önemine değinmektedir. Yazar için propaganda “düşmanı yok etmek için düşmanı tanımak, doktrinini, siyasi, iktisadi ve kültürel hedeflerini bilmek, onu bir aşağılık duygusunun içine iterek iradesini perişan etmektir.” Bunun için kitle psikolojisini gözeterek gazete, dergi, sinema, tiyatro gibi göze ve kulağa hitap eden her şeyin propaganda aracı olarak kullanılması gerekmektedir. Sevinç’e göre (2017: 79-80) propaganda, ümitsizliğe sevk etmeyen, Türk’ün üstünlüğünü dile getiren, komünizm ve kapitalizme karşı nefret hissini besleyen bir nitelikte olmalı, sürekli tekrar edilmeli ve ülke sorunlarının en iyi Türk milliyetçilerinin çözeceği düşüncesini uyandırmalıdır.

Yine Sevinç’e göre (2017: 81) propaganda, “düşman propagandasının sloganlarını alaya alıp bir daha kullanılmamasını sağlamalı, düşman propagandacının moralini bozmalı, onun inançlarının temellerinden yıkarak zavallıyı buhranlar ve ruhi depresyonlar içinde kendi haline terk etmelidir.” Bu ifadeler, örgütlerin birbirlerine olan bakışına dair oldukça önemli ipuçları barındırmaktadır. Son olarak propaganda için Sevinç (2017: 84-87) konferanslarda dinleyici ve konuşmacıların, gösteri ve yürüyüşlerde ise katılımcıların güvenliklerinin sağlanması için alınacak önlemler ile oturma ve toplanma düzenine ilişkin tavsiyelerde bulunmaktadır.

Sevinç’e göre milliyetçi hareketin dayandığı temel doktrin, “yalnız Anadolu Türklüğünün değil, bütün Türk milletinin bekasını temin etmek ve Türk devletini tabii hudutlarına doğru genişleterek yeryüzünün en güçlü siyasi kudreti haline getirmektir” (Sevinç, 2017: 93).

Sevinç (2017: 94-96) her ikisini de “emperyalist”, “materyalist” ve “enternasyonalist” olarak tanımladığı “kapitalizm” ile “komünizm” karşısına doktriner Türk milliyetçiliğinin üçüncü bir güç olarak ortaya çıktığını, her çeşit “*kozmpolit, kapitalist, komünist ve Siyonist düşüncelerin ötesinde*” dış politikada, hukukta, ekonomide “milli” bir anlayışı savunduğunu belirtmektedir.

Doktriner Türk milliyetçiliği stratejik değeri olan, özellikle petrol, demir, kömür, uranyum gibi sanayide hammadde olarak kullanılan bütün yer altı kaynaklarını devletleştirecek, vergi politikalarıyla özel firmaların tekelleşmesini önleyecektir. Bankaların statüsü değiştirilecek, yabancılara ait bütün tapular iptal edilip, yabancılara toprak satışına izin verilmeyecektir (Sevinç, 2017: 97-98).

Millet, halk ve fert arasında bir ayırım yapan, halkı “*halen al bayrak altında yaşayanlar*”, milleti ise “*tarih öncesinden bugüne kadar Türk olarak yaratılma şerefine sahip olanlarla, bugünden kıyamete kadar Türk olarak doğma mutluluğuna erişecekler*” olarak tanımlayan Sevinç, milletin menfaatlerinin fert ve halkın çıkarlarından üstün olduğunu dile getirmektedir (Sevinç, 2017: 98).

Sevinç (2017: 98) doktriner Türk milliyetçiliğinin devleti ve milleti merkeze aldığını, insan hak ve hürriyetine saygı duyulsa da “*saçma bir demokrasi ya da hürriyet adına devlet ve millet aleyhine sonuçlar doğurabilecek davranışlar içinde bulunan ferdi, gözünün yaşına bakmadan tepeleyeceğini*” savunmaktadır.

“*Pısrıklık, miskinlik, korkaklık ve uyuşukluk*” telkin ettiğini iddia ettiği “*yurtta sulh cihanda sulh*” prensibinin dönemin koşullarında söylenildiğini, artık dış politikada bu ilkenin terk edilmesi gerektiğini savunan Sevinç’e göre (2017: 104-108) “*savaş yaşamının ve milli hayatı idame ettirmenin tek şartıdır. Barış anlaşmaları ise yorgun savaşçıların dinlenilmesini sağlamak amacıyla imzalanan vakit kazanma sözleşmeleridir.*”

“*Biz, Türksüz bir dünyanın mevcudiyetini düşünmektense, o dünyanın bizim yüzümüzden infilak etmesini daha uygun buluyor ve böyle bir düşünceye sahip olmakla da gurur duyuyoruz*” ve “*dünyanın neresinde bir Türk varsa bizim tabi hudutlarımız oradan başlar*” diyen Sevinç’e göre Türk milletinin hedefi, tarihi Türk topraklarının bağımsızlığına kavuşturulması ve yeryüzündeki bütün Türk boylarının birleştirilerek büyük Türkiye’nin inşa edilmesidir (Sevinç, 2017: 105-110)

Sevinç (2017: 112-113) sosyal sınıfların işçi-işveren olarak değil topyekûn Türk milletinin değer ölçüsü alındığı, “*bir avuç servet sahibini Türk devletine egemen kılan liberal demokrasi yerine*” mili demokrasi müesseselerinin kurulduğu, tek meclisli ve güçlü ve otoriter bir iktidar için başkanlık sisteminin uygulandığı bir sosyo-politik sistem değişikliğini savunur.

Sevinç (2017: 118-123) son olarak milliyetçi hareketin zafere ulaşması için güçlü bir inanca sahip olmasını ve cephe birliği olarak tanımladığı “*Türklük ve İslamiyet asgari müştereginde birleşen bütün teşkilatlarla*” tavizsiz bir iş birliğini savunmaktadır.

3.2. Şehir Gerillasının El Kitabı

Şehir Gerillasının El Kitabı’nda Marighella (1970: 89-90) devrimci savaşı şehir gerillası, psikolojik savaş ya da kır gerillası olmak üzere üçe ayırmakta ve devrimci savaşın Brezilya’daki buhran ve siyasal huzursuzluk için kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. “*Siyasi devrimci ve ateşli bir vatansever, ülkesinin kurtuluşu uğrunda savaşçı, halkın ve özgürlüğün dostu*” ve kavga alanının Brezilya’nın büyük şehirleri olduğunu söylediği şehir gerillası ise, “*askeri diktaya karşı yasa dışı metotlarla savaş veren kişidir.*” Şehir gerillasını büyükşehirlerdeki diğer zorbalardan ve sağ kesimdeki karşı-devrimcilerinden ayıran onun politik bir amacının olması ve masum halka değil sadece “*iktidara, büyük kapitalistlere ve başta Kuzey Amerikalılar olmak üzere bütün yabancı emperyalistlere*” karşı saldırı amacı gütmesidir.

Marighella’ya göre (1970: 90) “*silahlı halk kuvvetleriyle birlikte yepyeni bir devrimci sosyal ve politik yapı kurmayı*” hedefleyen şehir gerillasının görevi “*militaristleri, askeri diktayı ve her türlü baskı gücünü sarsmak, gözden düşürmek ve tedirgin etmek, öte yandan, Kuzey Amerikalıların, yabancı yöneticilerin ve Brezilya egemen sınıflarının servet ve mülklerine saldırmak, onları tahrip etmektir.*” Bunun yanı sıra şehir gerillası kırsal kesimde mücadele eden diğer devrimci güçlere de destek olacaktır.

Marighella’ya göre (1970: 91-92) şehir gerillası kişisel olarak her türlü coğrafi ve iklimsel koşullara dayanıklı, iyi bir taktisyen, mükemmel bir nişancı, silah, cephan ve diğer kaynaklar konusundaki yoksunluğunu zekasıyla dengeleyebilen, cesur, kararlı, sabırlı ve ihtiyatlı bir nitelikte olmalıdır. Şehir gerillası dikta rejimine hizmet eden kuvvetlere karşı moral açıdan üstündür, çünkü davasında haklıdır ve halkın davasını savunmaktadır.

Marighella’ya göre (1970: 93-94) şehir gerillası toplum içinde farklı ve aykırı gözükecek şekilde yaşamamalı, ortama uygun hareket etmeli ve hayatını çalışarak kazanmalıdır. Şayet rejim güçleri tarafından tanınıyor ya da mahkûmiyet geçmişiyse bu durumda yer altına inmeli ve gizlenerek yaşmalıdır. Çok güçlü bir gözlemcilik yeteneğine sahip olması gereken şehir gerillasının, silahlı savaş verdiği için teşhis edilmeden uzun süre bir işte çalışıp yaşamını kazanması mümkün

olmadığından soygun yapma zorunluluğu vardır. Şehir gerillası küçük çaplı soygunları kendi günlük ihtiyaçlarını karşılamak, büyük çaplı soygunları ise devrimi beslemek için kullanacaktır. Bu bağlamda banka soygunları oldukça önemli yer tutmaktadır.

Teknik hazırlık aşamasını geçmeden hiç kimsenin şehir gerillası olamayacağını söyleyen Marighella (1970: 96-97) bunun fiziki/bedensel eğitim ile birlikte birçok alanda yetkinlik kazanmaya dönük hazırlıklar içerdiğini söylemektedir. Uzun yürüyüş yapmak, kamp kurmak, ormanda yaşamaya alışmak, dağa tırmanmak, kürek çekmek, yüzme dalış yapmak, kurbağa adam eğitimi, balık tutmak, zıpkıncılık, kuş avlama, her türlü küçük ve büyük sporları gibi sportif/bedensel faaliyetler bu hazırlıkların bir parçasıdır. Uçak pilotluğu dahil birçok taşıtı kullanabilmek, radyo, telefon gibi birçok haberleşme aracını ve bununla bağlantılı teknikler hakkında az çok bilgi sahibi olmak, yer ve harita bilgisi konusunda bilgi sahibi olmak, sahte belge ve diğer işlerde kullanılmak üzere renk karışımı, mühür kazınması gibi basım ve yayın tekniğini bilmek, yaralanan diğer arkadaşlarına yardımcı olabilecek düzeyde temel tıp ve ilaç bilgisi ve en önemlisi hemen her türlü silahların kullanımı ve yapımı konusunda uzmanlaşmak da teknik hazırlıklar kapsamındadır.

Şehir gerillasının kullanacağı silah türlerine değinen Marighella (1970: 97-100) taşıma, bakım ve kullanım kolaylığından dolayı en temel silahın hafif makineli tüfek olduğunu, bunun dışında el ve sis bombalarının da özellikle savunma için yararlı ve hafif silahlar olduğunu belirtmektedir. Marighella (1970: 100-101) atışı da şehir gerillasının varoluş nedeni olarak görmekte, atış yapmanın çok iyi bilinmesi gerektiğini ifade etmektedir. Atış, hem şehir gerillasının tek başına eylem yürütüp suikastlar yapabilecek usta bir savaşçı durumuna getirdiği hem de zaten sınırlı sayıda olan cephanenin etkin ve etkili kullanmasını sağladığı için oldukça önemli yer tutmaktadır.

Marighella (1970: 102) şehir gerillasının “*devrimci savaşı*” yürütürken dört ya da beş kişiden oluşan "ateş grubu" denen grupların stratejik komutanlığın verdiği öncelik taşıyan görevler dışında, her bir ateş grubunun eylemlerini gerçekleştirme sürecinde inisiyatif sahibi olması, merkeze danışma gereği duymadan kendi başına hareket etmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Düzenli yapıların geleneksel lojistiğini Yiyecek, Yakıt, Donatım, Cephane olarak Y.Y.D.C. formülüyle tanımlayan Marighella (1970: 103-104) şehir gerillasının bu düzen ve kaynaklardan yoksun olduğunu, bu nedenle Motorize olmak, Para, Cephane, Silah, Patlayıcılar (M.P.C.S.P.) olarak formüle ettiği ona özgü “devrimci” lojistik anlayışı geliştirdiğini dile getirmektedir.

Marighella (1970: 105) tekniği “*insanların herhangi bir eylemi sonuca götürebilmek için kullandıkları metotların bütünü*” olarak tanımlamakta ve psikolojik savaşı içeren şehir gerillasının faaliyetinin beş temel ögesi olduğunu belirtmektedir: durumun önemli karakteristikleriyle ilgili olanlar, şehir gerillasına özgü avantajlar, şehir gerillasının yürüttüğü eylemlerdeki hedeflerle ilgili olanlar, şehir gerillası için eylem tipleri ve karakteristik eylem usulleriyle ilgili olanlar ve şehir gerillasının özgül aksiyon yürütme metoduyla ilgili olanlar.

Sürekli saldırı pozisyonunda olması gerektiğini ileri süren Marighella (1970: 105-106) “*savunma eyleminin bizim için ölüm olduğunu bilmeliyiz*” diyerek saldırı tekniğinin düşman güçlerini yıpratma, demoralize etme ve saf dışı bırakma işlevini yerine getirdiğini ifade etmektedir.

Marighella, birçok yerde “*goriller*” diye nitelediği “*diktatörlük güçlerinin*” şehir gerillasından sayı ve kaynak açısından daha üstün olduğunu, ama gerillanın da kendine özgü avantajları olduğunu söylemektedir. Bu avantajlara bakıldığında öncelikle şehir gerillası saldırıya uğrayacağı ve saldıracağı zamanı daha iyi bilmekte, kuvvetlerin sayısı ve gücü gibi konularda “düşmandan” daha fazla bilgi sahibi olmakta ve bu nedenle daima sürprizlerle karşı tarafı şaşırtabilmektedir. İkinci olarak şehir gerillası şehrin sokaklarını, caddelerini, metruk binalarını, çıkmaz sokaklarını daha iyi bilmektedir. Şehir gerillasının üçüncü avantajı ise motorize olması, alanı iyi tanınması, “düşmanın” haberleşme ve ulaşım araçlarını sabote etmesi veya işlemlerini engellemesi ve hafif silahlı olması nedeniyle baskı güçlerine göre daha büyük bir hareketliliğe ve sürate sahip olmasıdır (Marighella, 1970: 106-109). Şehir gerillasının “düşmanın” hareketlerini öğrenmesini sağlayacak, kendi içlerine ajanların sızmasını engelleyecek ve en ufak ayrıntılar dahil olmak üzere bilgi edinmesini sağlayacak bir haber alma faaliyeti yürütmesi de ona özgü avantajlardan biridir. Ajanlar yaptıkları zulüm ve adaletsizlikler nedeniyle toplumun nefretini uyandırdıkları için, şehir gerillasının enformasyon kaynakları, potansiyel olarak onlara göre çok daha mükemmeldir. Son olarak şehir gerillasının mevcut durumu sürekli kontrol edebilmesi, duruma göre hareket etmesi, herhangi bir planı inançla, sağlamlıkla uygulamaya sokacak ve bütün mensuplarını cesaretlendirecek bir kararlığa sahip olması, daima tereddüt ve şaşkınlık içinde olan “düşmana” göre başka bir avantajıdır (Marighella, 1970: 111-113).

Marighella’ya göre Brezilya’da şehir gerillasının “saldırı” esasına dayanan eylemlerinin hedefi, “*ülkede bütün kudreti elinde tutan büyük sanayi maliye-ekonomi-politika-kültür- ordu-subay kompleksinin dayandığı düzeni sarmak*”, “diktatörlüğün” yerel ve ulusal tüm güvenlik ve muhafaza sistemini zaafa uğratmak, izlenmesi mümkün olmayan eylemlere girişerek kır gerillasının eylemlerine girişmesine ve nihayetinde başarıya ulaşıp devrimci orduyu kurmasına destek olmak, bu amaçla şehir gerillasına çok geniş bir hareket ve eylem serbestliği sağlamaktır (Marighella, 1970: 114-116).

Marighella, şehir gerillasının amaçlarına ulaşabilmesi için mümkün olduğu kadar değişik eylem biçimlerine başvurmak zorunda olduğunu belirterek belli başlı eylem biçimlerini “*saldırı, bir yerin basılması, bir yerin işgali, pusu kurma, sokak taktikleri, grev ya da boykot eylemleri, silah, cephane ve patlayıcı madde depolarının boşaltılması, mahkumların kurtarılması, idamlar, adam kaçırmalar, sabotajlar, silahlı propaganda, terörizm ve sinir savaşı*” olarak dile getirmektedir. (Marighella, 1970: 116-130).

Yukarıda dile getirilen eylem biçimlerinden olan idam, Marighella'nın “*Amerikan casusları, dikta ajanları, işkence uzmanları, vatanseverlere karşı cinayet işlemekten sorumlu faşist kişiler, ispiyoncular ve provokatörler, militanları ele verenler, diktaya bilgi toplayanları*” öldürülmesi anlamına gelmektedir. Marighella'nın, eylem biçimlerinden biri olan sinir savaşı ile kastettiği şey; çeşitli iletişim araçları kullanarak bomba yerleştirildiğine, önemli kişilerin kaçırılacağı veya öldürüleceğine dair uydurma bilgiler ile asılsız ihbarlarda bulunmak ve böylece baskı güçlerinin bir hiç uğruna seferber olmasını, zaman kaybetmesini ve her şeyden kuşkulunmaya mecbur olmasını amaçlayan psikolojik savaştır. Son olarak bir eylem biçimi olarak ortaya koyduğu, çok özel durumlarda ve halkın nefretini çekmeyecek şekilde yapılmasını istediği adam kaçırmaya ile ilgili olarak Marighella (1970: 125-130) daha çok sanat, spor veya başka alanlarda çalışan tanınmış kişileri, özellikle de kendi ülkelerinde oturan veya ziyaret için gelen Amerikalı kişileri önermektedir.

Türkiye’de de şehir ve kır düzeyinde yasadışı silahlı eylemler dönemine geçen sol örgütlerinin İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırmaya ve taleplerinin reddedilmesinden sonra onu öldürmesi, ABD üssünde görevli askerlerin kaçırmaya ve fidye istemesi, banka soygunları, Mete Has ve Talip Aksoy gibi zengin ailelerinin çocuklarının fidye için kaçırmaya ve benzeri eylemleri (Ersan, 2014: 20; Yurtsever, 2016: 115) Marighella'nın Şehir Gerillasının El Kitabı'nda belirttiği belli başlı eylem biçimlerinin örnekleri olarak gösterilebilir.

Marighella'ya göre şehir gerillasında görülen hatalar tecrübesizlikten kaynaklanan “*düşmanı aptal yerine koyma*”, küçümseme, yapılacakları basit bulma, yapılan silahlı eylemlerin dört tarafa yayarak boşboğazlık etme, mevcut lojistik alt yapıların dikkate alınmaksızın ölçsüz eylemlere girişmek, büyük kayıplara yol açabilecek acelecilik, planlama ve zamanlama yapmadan hazırlıksız eylemlere girişmektir (Marighella, 1970: 133-134).

Son olarak Marighella'nın dikkat çektiği diğer hususlar ise halkın desteğini almak, erkek ve kadınlar, işçiler, öğrenciler, aydınlar, devrimci din adamları, iş bulma gereksinimiyle şehirlere akan köylülerin bilinçlendirilmesi ile propaganda ve gerillanın güvenliğinin sağlanmasıdır (Marighella, 1970: 137).

4. SONUÇ

Türkiye’de 1960-1980 dönemi gençlerin ana aktör olarak yer aldığı, şiddet eylemlerinin yoğun olduğu, gençlik ve siyaset ilişkisi açısından en önemli dönemlerden biridir. Bu çalışmada gençlik ve siyaset ilişkisi bağlamında gençlerin o dönemde sıklıkla okuduğu “el kitabı” mahiyetindeki eserler üzerinden bir okuma yapmak amaçlanmıştır. Bu dönemde çatışan/savaşan iki kutuptan olan sağ için Necdet Sevinç'in Ülkücüye Notlar, sol için Carlos Marighella'nın Şehir Gerillasının El Kitabı seçilmiştir. Söz konusu süreçte kitapların ve yazarların her iki kesim için önemi ve rolü gözetilerek yazarlarının ele aldığı temalar, dikkat çektikleri ve vurguladıkları hususlar, yazarların dili dikkate alınarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir.

Söz konusu dönemde her iki kesimde de akademik veya entelektüel düzeyde okunan ve popüler olan kitaplar bulunmakla birlikte Ülkücüye Notlar ve Şehir Gerillasının El Kitabı, her düzeyde kişinin rahatlıkla okuyup anlayabileceği, dinamik, aksiyoner ve “el kitabı” niteliğinde kitaplar olup mensuplarını duygusal, düşünsel ve eylemsel düzeyde motive, mobilize ve manipüle etmeyi amaçlamaktadır.

Her iki kitapta diyalektik bir tarih anlayışının hâkim olduğunu görülmektedir. Ülkücüye Notlar'da dünya tarihinin milletler arasındaki mücadele olduğu belirtilirken Şehir Gerillasının El Kitabı'nda Marxizm'den hareketle toplumların tarihinin sınıf mücadeleleri tarihi olduğu, kavgaın emek ile sermaye arasında olduğu ifade edilmektedir.

Ülkücüye Notlar kitabında “büyük ecdadım Mete”, “Hun kumandalarından büyük ecdadım Uldin”, “büyük ecdadım Atilla” ifadeleriyle dünya tarihindeki önemli Türk devletlerinin kurucuları veya liderleri sahiplenmekte ve kutsanmaktadır. Kitapta “İran'da büyük ecdadım Safeviler” denilerek farklı mezhepten Safeviler anılırken, “eski bir Türk kavmi olduğu halde Müslüman olmadığı için Slavlaşan Bulgaristan” ise bir dış düşman olarak algılanmaktadır. Mezhepsel farklılıklar göz ardı edilirken, dinsel farklılıklar önemsenmektedir.

Her iki kitapta da bir “düşman” algısı genişçe yer edinmektedir. Bu düşman algısı iç ve dış düşman olarak iki yönlüdür. Ülkücüye Notlar kitabında ABD, İngiltere, İsrail gibi ülkeler haricinde dış düşmanlar Türkiye ile sınırları olan ve toprak iddiasında buldukları düşünülen Yunanistan, Irak, Suriye, İran gibi ülkeler özelinde daha fazla ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde bu “düşmanların” Türkiye’de idare, basın ve diğer alanlarındaki “işbirlikçilerine” de dikkat çekilerek bir iç düşman

algısına da yer verilmektedir. Şehir Gerillasının El Kitabı’nda ise dış düşman tüm yabancı “emperyalistler” ve özellikle Kuzey Amerika; iç düşman ise askeri dikta ve onun güvenlik aparatları, büyük kapitalistler ve sağcı karşı devrimcilerdir.

Düşman meselesiyle alakalı söylenecek başka bir husus da, ilginç bir şekilde her iki kitapta yazarların “düşman aptal değildir” fikrini, aynı kelimelerle işlemesidir. Her iki yazar da, kendi taraftarlarını karşı tarafı küçümsememeleri konusunda uyarmaktadır.

Her iki kitapta mevcut düzen/müesses nizam eleştirisi vardır. Şehir Gerillasının El Kitabı’nda “askeri diktatörlük” olarak nitelendirilen kapitalist ve emperyalist düzenin şehir, kır ve psikolojik savaş içeren devrimci savaş stratejileriyle ortadan kaldırılması ve Marxist ilkelere dayalı yeni bir düzenin kurulması amaçlanmaktadır. Ülkücüye Notlar kitabında ise “yaşasın devlet, yıkılsın düzen” sloganında kendisi bulan; düzenden, düzenin eleştirisinden, kötü idarecilerden ve diğer bürokratik aygıtlardan memnuniyetsizlik söz konusu iken devletin kendisi tartışmaya kapalı ve kutsal bir mefhumdur. Mili demokrasi müesseselerinin kurulduğu, tek meclisli ve güçlü ve otoriter bir iktidar için başkanlık sisteminin uygulanması talep edilse de bu devrimci ve ters yüz edici bir değişiklikten ziyade bir “sistem” değişikliği talebidir.

Ülkücüye Notlar kitabında Türkiye’nin Turan olma hedefi bir ülkü olarak tanımlanmakta, “dünyanın neresinde bir Türk varsa bizim tabi hudutlarımız oradan başlar” denilerek Anadolu değil bütün Türk milletinin bekasını temin edilmesi ve Türk Devletini doğal sınırlarına genişletilmesini hedefleyen Pan-Türkist ve irredentist bir yaklaşım geliştirilmektedir. Bu yaklaşım ise “yurtta sulh cihanda sulh” politikasını korkaklık ve uyuşukluk olarak nitelendirilmesini beraberinde gerektirmekte; savaşın milletlerin hayatını sürdürmelerinin tek şartı olduğunu, barışın ancak yorgun savaşçıların dinlenme için vakit kazandırıcı sözleşmeleri olduğunu savunmaktadır. Şehir Gerillasının El Kitabı’nda daha çok Brezilya özelinde silahlı mücadele vurgulanmakla birlikte kendi ideolojilerinin enternasyonal bir karakterde olduğunu unutmamak gerekir.

Ülkücüye Notlar kitabında “hümanizm, masonluk, kozmopolitanizm” “sefil fikir akımları; komünizm, kapitalizm, sosyalizm gibi “saçma bir fikir özgürlüğü adına” hoş görülen “yüzde yüz ithal malı” düzenler olarak tanımlanmaktadır. Kitapta anti-komünist, anti-emperyalist, anti-kapitalist, anti-Semitist, anti-materyalist vurgular ön plana çıkmaktadır. Lidere tartışmasız ve mutlak itaat şart koşulmakta, teşkilatta demokrasinin olmadığı açıkça belirtilmekte, teşkilat içi istisare ve dayanışma mekanizmaları “burjuva tipi, işe yaramaz ve göstermelik örgütlere mahsus olduğunu belirtilerek reddedilmekte, merkezi otoriteye münakaşasız teslimiyet ve muhakemesiz bağlılık savunulmaktadır. Şehir Gerillasının El Kitabı’nda da benzer şekilde anti-emperyalist, anti-kapitalist, anti-Amerikancı vurgular söz konusudur. Bireyin inisiyatifinin ikinci plana atıldığı Ülkücüye Notlar’ın aksine Şehir Gerillasının El Kitabı’nda üyelerin eylemlerini gerçekleştirme sürecinde inisiyatif sahibi olması, merkeze danışma gereğini duymadan kendi başına hareket etmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Son olarak her iki kitap da halkın desteğini almaya ve propaganda faaliyetine önem vermekte, toplumun tüm kesimlerine ulaşmak için yazılı ve görsel iletişim araçlarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir.

Kitaplar ile ilgili genel değerlendirme yapıldıktan bu kitapları ve barındırdığı fikirleri döneminin şartları bağlamında değerlendirmek gerektiği belirtilmelidir. Toplumun tüm katmanlarına sirayet eden aşırı bir siyasallaşmanın hâkim olduğu, ayrıntılı bomba tariflerinin gazete sayfalarında yer bulduğu, günde yaklaşık 20 kişinin ölümüne yol açacak kadar belli bir dönem şiddet eylemlerinin yoğunlaştığı, biri doğrudan biri muhtıra düzeyinde olmak üzere iki askeri müdahalenin gerçekleştiği çatışmalı, tartışmalı ve istikrarsız bir dönem söz konusudur. Bununla birlikte, bu kitaplarla bir neslin yetiştiği yadsınamaz bir gerçektir. O dönem bu hareketler içerisinde yer alan ve bu kitaplardan beslenen şahsiyetlerin günümüz de dahil olmak üzere iktidar ve/ya iktidar ortağı olan partilerde, hükümetlerde, medyada, iş dünyasında, akademiye, bürokraside üst düzey görevlerde buldukları/bulunacakları göz önüne alındığında onların yetiştiği şartları ve zihnen beslendiği kaynakları bilmek ve anlamak oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- ACAR, H. (2020). Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları. Nobel, Ankara.
- ALPER, E. (2019). Jakobenlerden Devrimcilere: Türkiye’de Öğrenci Hareketi’nin Dinamikleri (1960-1971). (Çev. E. Yenisoy). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- AMİL, Yücel (2011). “Necdet Sevinç’ten Ülkücüye Notlar”, <https://ulkucununesi.wordpress.com/2011/09/03/necdet-sevinc%E2%80%99ten-ulkucuye-notlar/> (E. T.: 15.04.2023)
- AYTÜRK, İ. ve BORA T. (2020). “Yetmişli Yıllarda Sağ-Sol Kutuplaşmasında Siyasi Düşünceler”, M. K. Kaynar (Ed). Türkiye’nin 1970’li Yılları (307-328). İletişim Yayınları, İstanbul.

- BAYKAM, B. (1999a). 68'li Yıllar: Tanıklar. İmge Yayınları, İstanbul.
- BAYKAM, B. (1999b). 68'li Yıllar: Eylemciler. İmge Yayınları, İstanbul.
- BOLAT, Ü. (2016). "15 Temmuz Akşamı", <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kose-yazilari/unal-bolat/15-temmuz-aksami-593360> (E. T.: 15.04.2023)
- BORA, T. Ve Can, K., (2000). Devlet, Ocak, Dergah: 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket. İletişim Yayınları, İstanbul.
- BORA, T. (2016). Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler. İletişim Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, C. (2017). "1968 Olayları'nın Türk Siyasetine Etkisi: Milliyetçi Hareketin "Komando" Kampları". Türk Dünyası Araştırmaları, 117(231), 67-84.
- DEMİRAG, Y. S. (2011). "Küçük Dev Adam", <https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=haber-detay&kod=4751> (E. T.: 15.04.2023).
- ERKEN, A. (2014). "Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi." İnsan ve Toplum, 4(7), 135-162.
- ERSAN, V. (2014). 1970'lerde Türkiye solu. İletişim Yayınları, İstanbul.
- FEYZİOĞLU, T. (2004). Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor. İstanbul: Ozan
- HARMON, C. C. (2001). "Five strategies of terrorism." Small Wars and Insurgencies, 12(3), 39-66.
- KARAAĞAÇ, Y. (2019). "Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere ve Kolombiya Örneği." Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(1), 231-242.
- KARADENİZ, H. (1969). Olaylı Yıllar ve Gençlik. May Yayınları, İstanbul.
- KÜRKÇÜ, E. (2007). "Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi". M. Gültekingil (Ed), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol 8. Cilt (494-542). İletişim Yayınları, İstanbul.
- LANDAU, J. M. (1979). Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar. (çev. Erdinç Baykal), Turhan Kitabevi, Ankara.
- LÜKÜSLÜ, D. (2009). Türkiye'de" Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği. İletişim Yayınları, İstanbul.
- MARİGHELLA, C. (1970). Şehir Gerillasının El Kitabı. Ant Yayınları, İstanbul.
- MARX, K., & Engels, F. (2018). Komünist Manifesto (Çev. T. Bora). İletişim Yayınları, İstanbul.
- MATER, N. (2009). Sokak güzeldir: 68'de ne oldu? Metis Yayınları, İstanbul.
- MERARİ, A. (1993). "Terrorism as a Strategy of Insurgency." Terrorism and political violence, 5(4), 213-251.
- OZANKAYA, Ö. (1966). Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri. Ankara Üni. Yayınları, Ankara
- TBMM, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 15, Dönem: 4, Toplantı: 3, Birleşim: 57
- SELÇUK, O. A. (2011). "Bir Koca Çınar Daha Göçtü", <https://www.karaisalihaber.net/?Syf=22&Mkl=195192> (E. T.: 15.04.2023)
- SEVİNÇ, N. (2017). Ülkücüye Notlar. Kariyer Yayıncılık, İstanbul.
- STMA (1988). Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt: 7. İletişim Yayınları, İstanbul.
- VAROL, V. (2019). Hatıralar ve Hatıratlar ışığında ülkücü gençlik hareketinin sözlü tarihi (1970-1990).Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- YAVUZ, S. Y. (2019). Cumhuriyet Misyonerleri: 1930-1946 Arası Türkiye'de Bir Politik Özne Olarak Gençlik İnşası. VakıfBank Kültür Yayınları, İstanbul
- YAZIR, E. M. H. (2020). Hak Dini Kur'an Dili (I. Cilt). Azim Dağıtım, İstanbul.
- YURTSEVER, H. (2016). Yükseliş ve Düşüş: Türkiye Solu 1960-1980. Yordam Kitap, İstanbul.
- ZİLELİ, G. (2000). Yarılma (1954-1972). İletişim Yayınları, İstanbul.
- ZÜRCHER, Erik Jan (2000). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. (Çev. Y. S. Gönen). İletişim Yayınları, İstanbul.